

УДК 331.522

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Микола Дзямулич; Сергій Максим'як

Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна

Резюме. Розглянуто сучасну специфіку підходів стосовно формування ефективної зайнятості сільського населення України. Визначено, що сільська місцевість відіграє важливу роль у формуванні структури трудових ресурсів країни. Проблеми забезпечення належного рівня зайнятості та економічної стабільності на селі набувають особливої актуальності й потребують розроблення функціональних підходів щодо їх вирішення. Проаналізовано ключові фактори, які впливають на зайнятість сільського населення в даний час, зокрема такі, як економічні та соціокультурні чинники, доступ до освіти та професійної підготовки, розвиток інфраструктури тощо. Акцентується особлива увага на важливості розвитку сфери сільського господарства та аграрних підприємств як ключових джерел зайнятості у сільських районах України. Доведено важливість та об'єктивну необхідність забезпечення ефективного розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, агротуризму та інших несільськогосподарських галузей для диверсифікації можливостей зайнятості сільського населення. Визначено, що важливим аспектом у даний час виступає стимулювання молоді до праці на сільських територіях, запровадження інноваційних освітніх програм та широкомасштабної державної підтримки підприємницької діяльності у сільській місцевості. Доведено важливу роль державної політики у забезпеченні ефективної підтримки зайнятості та належного рівня соціально-економічного розвитку сільських територій. На основі проведеного аналізу визначено, що ефективне формування зайнятості сільського населення потребує реалізації інтегрованого підходу, який би охоплював різні аспекти економічного, соціального та освітнього розвитку сільських територій. При цьому досягнення балансу між розвитком сільськогосподарських та несільськогосподарських секторів економіки, сприяння інтенсифікації підприємницької активності, а також гарантування належного рівня доступу до якісної освіти є важливими передумовами забезпечення сталого розвитку та зниження рівня безробіття у сільських районах України.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, трудові ресурси, сільське населення, структура зайнятості.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05.025

Отримано 12.08.2023

UDC 331.522

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FORMATION OF EMPLOYMENT OF THE RURAL POPULATION OF UKRAINE

Mykola Dziamulych; Serhii Maksymiak

Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

Summary. The article examines the modern specifics of approaches to the formation of effective employment of the rural population of Ukraine. It was determined that the countryside plays an important role in shaping the structure of the country's labor resources, but the problems of ensuring the appropriate level of employment and economic stability in the countryside are becoming particularly urgent and require the development of functional approaches to their solution. The article analyzes the key factors that affect the employment of the rural population at the present time, in particular, such as economic and socio-cultural factors, access to education and professional training, infrastructure development, etc. Particular attention is paid to the

importance of the development of agriculture and agrarian enterprises as key sources of employment in rural areas of Ukraine. The importance and objective necessity of ensuring the effective development of small and medium-sized enterprises, agritourism and other non-agricultural industries for the diversification of employment opportunities for the rural population has been proven. It was determined that an important aspect at present is the stimulation of young people to work in rural areas, the introduction of innovative educational programs and large-scale state support for entrepreneurial activity in rural areas. The important role of state policy in ensuring effective employment support and the appropriate level of socio-economic development of rural areas has been proven. Based on the analysis, the authors determined that the effective formation of rural population employment requires the implementation of an integrated approach that would cover various aspects of the economic, social, and educational development of rural areas. At the same time, achieving a balance between the development of agricultural and non-agricultural sectors of the economy, promoting the intensification of entrepreneurial activity, as well as guaranteeing an adequate level of access to quality education are important prerequisites for ensuring sustainable development and reducing unemployment in rural areas of Ukraine.

Key words: *employment, unemployment, labor resources, rural population, employment structure.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05.025

Received 12.08.2023

Постановка проблеми. В умовах системних трансформацій економічної, соціальної та культурної сфер України, що відбуваються останнім часом, однією з найактуальніших проблем виступає питання забезпечення зайнятості сільського населення. При цьому сільська місцевість, яка становить значну частину території України, відіграє важливу роль у формуванні її економічного потенціалу. Однак низький рівень зайнятості, недостатній рівень розвитку інфраструктури, а також обмежені можливості професійного розвитку в сільських районах перешкоджають досягненню стійкого соціально-економічного прогресу. Крім того, проблема зайнятості сільського населення набуває особливого значення у зв'язку з впливом ряду об'єктивних факторів. Зокрема, це обмежені можливості для розвитку аграрної галузі, яка традиційно була основним джерелом зайнятості на селі. Зростання ролі технологій у сільському господарстві призводить до автоматизації та раціоналізації процесів, що відчутно впливає на потребу в робочій силі. Брак альтернативних можливостей для зайнятості, необхідність у якійсній освіті та професійній підготовці робочої сили, а також міграційний вплив молоді суттєво впливають на стан справ у сільських територіях.

В даному аспекті варто зазначити, що низький рівень зайнятості сільського населення може спричинити соціальні й економічні дисбаланси, зокрема – зростання безробіття, зниження рівня життя та масову міграцію до міст. Усе це впливає на стан демографічної ситуації в селах, загрожує занепадом аграрного сектора та може призвести до подальшої переорієнтації економічного розвитку на користь міських територій. Також дана проблема значно загострилася після російської агресії, коли у районах бойових дій фактично знищеними виявилися десятки сільських населених пунктів.

Відтак, з урахуванням вищезазначених проблем, у даний час особливої актуальності набуває необхідність формування концептуальних засад забезпечення зайнятості сільського населення України, що включає в себе розроблення ефективних стратегій розвитку аграрного сектора, сприяння розвитку малих та середніх підприємств, покращення доступу до якісної освіти та професійної підготовки для сільського населення, а також необхідність планування та реалізації державної політики, спрямованої на підтримку зайнятості й сталого розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми забезпечення зайнятості сільського населення є актуальними та комплексними за своїм характером, тому знаходить належне відображення у відповідних наукових дослідженнях. Розглядаючи концептуальні засади формування зайнятості сільського населення України, важливо врахувати результати попередніх напрацювань у даній сфері. В даному аспекті варто відзначити дослідження О. В. Потьомкіної, яка доводить, що в даний час аграрний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні зайнятості сільського населення.

При цьому автор зазначає, що саме ефективний розвиток аграрного сектора економіки України має належний потенціал для забезпечення стійкого рівня зайнятості у сільських районах та сприяє динамічному соціальному розвитку села [3].

Проблемі забезпечення зайнятості сільського населення присвячені також дослідження О. А. Урбан, який підкреслює важливість розвитку агротуризму та несільськогосподарських галузей, що може сприяти різноманітності зайнятості та розвитку сільських територій. При цьому зазначається, що професійна підготовка та освіта є ключовими чинниками впливу на зайнятість, особливо в сучасних умовах інтенсифікації технічного прогресу [4].

Необхідно відзначити також дослідження Т. О. Шматковської, яка зазначає, що саме доступ до якісної освіти та професійної підготовки може підвищити кваліфікацію працівників села, стимулювати підприємницьку активність та сприяти залученню інвестицій для ефективного соціально-економічного розвитку сільських територій України [7].

Крім того, більшість дослідників відзначають важливу роль державної політики та підтримання у формуванні зайнятості сільського населення. Зокрема, в даному аспекті варто звернути увагу на дослідження Ю. О. Чалюк, яка на основі аналізу стану зайнятості на селі формує акцент на необхідності розроблення та практичної реалізації спеціалізованих програм та заходів, спрямованих на підтримання зайнятості на сільських територіях [5; 6].

Загалом, на підставі аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що досягнення балансу між різними аспектами проблеми формування зайнятості сільського населення може сприяти соціально-економічному розвитку та зміцненню стабільності сільських територій. Разом з тим формування концептуальних засад формування зайнятості сільського населення України потребує подальших досліджень принципів формування стратегії розвитку аграрного сектора та реалізації ефективної державної політики.

Метою дослідження є розгляд та аналіз концептуальних засад формування зайнятості сільського населення в Україні, виявлення ключових факторів та напрямків підвищення зайнятості, сприяння сталому розвитку сільських територій та поліпшення якості життя сільського населення.

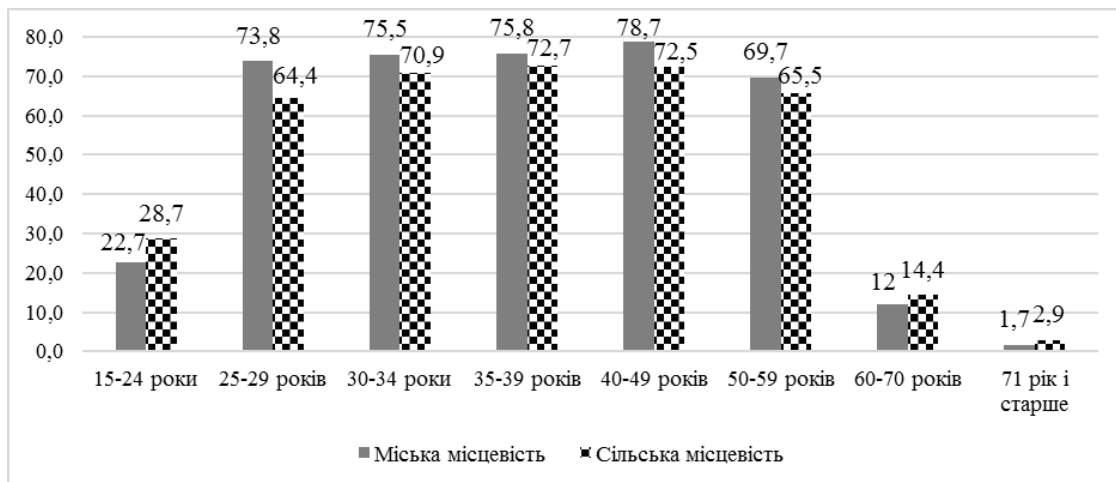
Постановка завдання полягає у дослідженні та систематизації концептуальних засад формування зайнятості сільського населення в Україні. Основні цілі включають аналіз економічних та соціокультурних чинників впливу на зайнятість, оцінювання ролі аграрного та несільськогосподарського секторів, дослідження доступу сільського населення до освіти та професійної підготовки. Також необхідно дослідити вплив державної політики та підтримки на стан зайнятості на селі.

Для забезпечення ефективного вирішення зазначених завдань застосовано такі спеціалізовані наукові методи: порівняльний аналіз, аналогія, індукція, синтез, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Сучасна специфіка підходів до формування ефективної зайнятості сільського населення України визначається комплексним охопленням проблеми, належним урахуванням ролі сільськогосподарського сектора та неаграрних галузей у створенні робочих місць, акцентом на професійну підготовку та освіту для підвищення кваліфікації, стимулювання підприємницької активності на селі, а також активним підтриманням державної політики, спрямованої на підвищення зайнятості та забезпечення сталого розвитку сільських територій. Крім цього, сучасні підходи спрямовані на розроблення інноваційних рішень та впровадження сучасних технологій в аграрний сектор для забезпечення зростання продуктивності праці та загальне розширення можливостей зайнятості сільського населення. При цьому підвищена увага приділяється створенню сприятливого інвестиційного клімату, розвитку інфраструктури та забезпеченню доступу до ринків збуту для сільських

підприємців, що сприяє розвитку підприємницької діяльності та стимулює зростання зайнятості у сільській місцевості.

Підходи до забезпечення зайнятості міського та сільського населення не є однаковими у зв'язку з її різною віковою структурою. Це зумовлюється, в основному, різною галузевою структурою робочих місць, оскільки на селі більшість підприємств функціонують в аграрній сфері [2]. Відслідкувати таку тенденцію можна на основі порівняння вікової структури зайнятості населення України (рис. 1).

Рисунок 1. Структура зайнятості населення України за віком та місцем проживання у 2021 році, % [1]

Як бачимо, у вікових групах найактивнішого працездатного населення (25–59 років) рівень зайнятості є вищим у жителів міської місцевості. На сільських територіях рівень зайнятості є вищим лише у молодшій віковій групі (15–24 роки) та найстарших групах населення (старше 60 років). Така диспропорція зумовлює більші проблеми із забезпеченням зайнятості сільського населення саме у сільській місцевості. Відсутність стратегії з вирішення проблем зайнятості загрожує зростанням територіальної мобільності робочої сили, а у певних випадках – ще й професійної мобільності, коли найбільш кваліфіковані працівники сільських територій змінюють місце проживання для отримання вищого рівня оплати праці [8]. Аналогічно варто розглянути структуру зайнятості населення за типом місцевості (рис. 2).

Рисунок 2. Зайняте населення України у віці 15–70 років за типом місцевості й статусом у зайнятості у 2021 році, % [1]

Як бачимо, головна різниця в структурі зайнятості стосується працюючих за наймом та самозайнятого населення. Зокрема, у міській місцевості наймані працівники складають 89,9% від усього зайнятого населення, а у міській – всього 69,8%. Разом з тим, на селі зафіксовано 28,7% самозайнятих, в той час, як у міській місцевості їхня частка складає всього 8,5%. Така диспропорція сформована саме галузевою специфікою зайнятості, оскільки більшість самозайнятих працівників у сільській місцевості працюють у сфері сільського господарства, в той час як міське самозайняте населення головним чином працює у сфері послуг.

Висновки. На основі виявлених диспропорцій у структурі зайнятості міського та сільського населення приходимо до висновку стосовно необхідності формування концептуальних підходів щодо формування зайнятості сільського населення для вирішення існуючих проблем у даній сфері. До числа основних методів забезпечення зростання зайнятості на селі варто віднести загальне сприяння розвитку аграрного сектора національної економіки, диверсифікація економічної активності на сільських територіях за рахунок розвитку малого бізнесу та сфери послуг, покращення інфраструктури сільських територіальних громад для залучення інвестицій і збільшення кількості робочих місць. Також важливого значення в даному аспекті набуває необхідність формування стратегій з розроблення спеціалізованих навчальних програм для розвитку місцевого підприємництва, застосування інструментів регулювання міграції для залучення молоді до сільських районів. Це дасть змогу забезпечити підтримання підприємництва на селі та стимулювати інвестування в загальний розвиток сільських територій, що в кінцевому підсумку забезпечить зростання зайнятості. Разом з тим, зважаючи на різноплановість визначених підходів щодо формування концепції зростання зайнятості сільського населення необхідно забезпечити розроблення комплексного підходу та співпраці між державою, підприємцями та місцевими громадами для забезпечення ефективності сталого розвитку сільських територій.

Conclusions. Thus, on the basis of the identified disproportions in the structure of employment of the urban and rural population, we come to the conclusion about the need to develop conceptual approaches to the formation of employment of the rural population to solve existing problems in this area. Among the main methods of ensuring the growth of employment in the countryside should be included general promotion of the development of the agricultural sector of the national economy, diversification of economic activity in rural areas due to the development of small businesses and the service sector, improvement of the infrastructure of rural territorial communities to attract investments and increase the number of jobs. Also of great importance in this aspect is the need to form strategies for the development of specialized training programs for the development of local entrepreneurship, the use of migration regulation tools to attract young people to rural areas. This will make it possible to support entrepreneurship in the countryside and stimulate investment in the general development of rural areas, which will ultimately ensure the growth of employment. At the same time, taking into account the diversity of the identified approaches to the formation of the concept of increasing the employment of the rural population, it is necessary to ensure the development of a comprehensive approach and cooperation between the state, entrepreneurs and local communities to ensure the effectiveness of the sustainable development of rural areas.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.01.2023).
2. Дзямулич М. І. Сучасні зрушення в характері та структурі робочої сили. Проблеми формування ринкової економіки. 2001. С. 206–208.
3. Потьомкіна О. В., Дзямулич М. І., Шубала І. В. Стимулювання праці як чинник забезпечення ефективності використання персоналу. Економічний форум. 2019. № 1. С. 132–137.

4. Урбан О. А., Дзямулич М. І., Чиж Н. М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації світової економіки. Економічний форум. 2023. № 2. С. 47–52.
5. Чалюк Ю. О., Довганик Н. М. Вплив демографічного фактора на соціально-економічну стабільність Китаю. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. 2022. № 7 (63). С. 72–82.
6. Чалюк Ю. О. Сценарії соціально-економічного розвитку ЄС після BREXIT та COVID. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-5>
7. Шматковська, Т. О., Дзямулич, М. І., Сташук, О. В. Особливості моделювання бізнес-процесів в умовах формування цифрової економіки. Економіка та суспільство. 2021. № 26.
8. Melnyk K., Shmatkovska T. Fundamentals of the Theory and Methodology of Operational Control. British Journal of Economics, Management & Trade. 2016. Vol. 14 (4). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.9734/BJEMT/2016/28050>

References

1. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 1 August 2023).
2. Dziamulych M. I. (2001). Suchasni zrushennia v kharakteri ta strukturі ribichoi syly [Modern shifts in the nature and structure of the workforce]. Problemy formuvannia rynkovoї ekonomiky. P. 206–208.
3. Potiomkina O. V., Dziamulych M. I., & Shubala I. V. (2019). Stymuliuvannia pratsi, iak chynnyk zabezpechennia efektyvnosti vykorystannia personalu [Stimulating work as a factor in ensuring the efficiency of personnel use]. Ekonomichnyi forum. No. 1. P. 132–137.
4. Urban O. A., Dziamulych M. I., & Chyzh N. M. (2023). Kontseptsia stalogo rozvytku v umovakh globalizatsii svitivii ekonomiky [The concept of sustainable development in the conditions of globalization of the world economy]. Ekonomichnyi forum. No. 2. P. 47–52.
5. Chaliuk Yu. O., & Dovhanyk N. M. (2022). Vplyv demografichnogo faktoru na sotsialno-ekonomichnu stabilnist Kytaiu [The influence of the demographic factor on the socio-economic stability of China]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Internauka”. Seria: “Ekonomichni nauky”. No. 7 (63). P. 72–82.
6. Chaliuk Yu. O. (2020). Scenarii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku ES pislia BREXIT and COVID [Scenarios of social and economic development of the EU after BREXIT and COVID]. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seria: Ekonomika I menedzhment. No. 31 (70). P. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-5>
7. Shmatkovska T., Dziamulych M. & Stashchuk O. (2021). Osoblyvosti modeliuvannia bisnes-protseсів v umovakh formuvannia tsyfrovoi ekonomiky [Peculiarities of modeling business processes in the conditions of the formation of the digital economy]. Ekonomika ta suspilstvo. No. 26.
8. Melnyk K., & Shmatkovska T. (2016). Fundamentals of the Theory and Methodology of Operational Control. British Journal of Economics, Management & Trade. No. 14 (4). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.9734/BJEMT/2016/28050>